

Wie hedentendage in Rottum komt, heeft er geen idee van dat hier vroeger een groot klooster heeft gestaan. Hierdoor genoot Rottum eertijds een grote bekendheid. Merkwwaardigerwijs spelen zich hier ook talrijke volksverhalen en spooklegenden af. In het komende vervolg zullen we u iets vertellen van één en ander. Vooraf echter nog dit: vele legenden, verhalen over spoken en volksverhalen bezitten vaak een kern van waarheid, maar ook dikwijls is het gehele verhaal gefantaseerd en van generatie op generatie doorverteld en daardoor misvormd en veranderd. Niet voor niets hebben de inwoners van Rottum de spotnaam: "Nunnen" meegekregen, we zeiden u al: in Rottum heeft een klooster gestaan, vandaar die naamgeving. Voordat hier een klooster was moet hier in de vroegere geschiedenis een heidense tempel hebben gestaan. Naar het schijnt was de tempel te Rottum de laatste in ons vaderland, die met donderend geweld, door de machtige arm van Karel de Grote instortte. Door de instorting van de tempel, werden de beelden die er in stonden en die van rode stenen gebeiteld waren,

JULIANUSKLOOSTER

BORG HOLWINDE

19 door J. RITTERSMA
Foto's: K. Loonstra

Rottum en z'n volksverhalen

vergruisd. De verzameling van die rode beelden in een huis of tempel was er de oorzaak van, dat men Rottum ook wel Roothem, dat is: Roodhuis noemde. We ontleenden dit verhaal aan een door D. E. Zuidhof geschreven boekje over Rottum: "Geschiedenis van het oude dorp Rottum". Zuidhof was in de vorige eeuw onderwijzer te Kantens. In datzelfde boekje spreekt hij zich ook weer tegen, want enige bladzijden verder schrijft hij dat de dienst van de germaanse god Tor, in de tempel te Rottum — welke veel brandoffers eiste — misschien de oorzaak was van de naamgeving van 't dorp, want boven het dorp moet toen een grote vuurgloed zijn geweest, als gevolg van die brandoffers. Hoe het ook zij, tevens komt de naam Rotton voor in de geschiedenisboeken.

Dit bord spreekt voor zich zelf

Borg Holwinde

Vlakbij Rottum ligt Helwerd. Hier stond vroeger de borg Holwinde. Deze borg diende vaak als schuilplaats voor de priesters. Ook was het bekend door de prediking van Ludger. De borg werd in het begin van de 19de eeuw afgebroken. In Helwerd vond Ludger ook de blinde zanger Bernlef, de zanger van de oude heldenliederen. Sinds 1872 staat daar nu de boerderij Nieuw-Helwerd, met een gevelsteen waarop te lezen staat:

Men zegt, dat voor ruim duizend jaren
De vrome Ludger 't evangelie kwam verklaren.
Voor 't eerst in dit gewest
op Helwerds wlerde.

Tenslotte laten we meester Zuidhof nog even aan het woord:
Overigens is het gezigt er regt landelijk. De beesten wijven zich er aan de kerk en de zwijnen liggen er bij te knorren. Zooals wij het tegenwoordige Rottum beschreven hebben, was het nog in 1854.

In 1855 heeft de moker het oude kloostergebouw verbrijzeld; eene nieuwe pastorie en kosterij zijn daar te voorschijn getreden. De eerste steenen der nieuwe gebouwen zijn gelegd door den weleerwaarde heer P. N. Cramer, predikant te Warffum als colator op verzoek van de Rotturners. Bij die gelegenheid sprak zijn weleerwaarde eerst een passend woord openlijk in de kerk tot de gemeente van Rottum, en de werklieden, die het begonnen werk, onder Gods zegen, zouden voltooiën; en daarop bij de plaats der steenlegging, nog een woord tot allen, die daarbij tegenwoordig waren. Die dag was voor de ingezetenen van Rottum een ware feestdag. Op Gregorie of den 12 maart 1856 is de puin van het oude gebouw publiek verkocht en gedeeltelijk vervoerd naar den nieuwen grindweg op den dijk door Walfridus gelegd te Bedum.

Eenige jaren vroeger hebben de Rotturners de fondamente van het abtenhuis uitgegraven, om den kloosterweg er mede te bevoeren en te bestempelen als een puinweg, teneinde zodoende het oude dorp toegankelijk te maken, met rijtuigen in ongunstige jaargetijden.

Vóór dien tijd was Rottum bijkans ontoegankelijk, vandaar dan ook dat velen in den omtrek er onbekend zijn. De oude gedenkteekenen van Rottum zijn dus dienstbaar geworden voor den aanleg van goede wegen, waarom wij dan ook met het spreekwoord eindigen: "Het einde goed, alles goed".

Zo was dus de opvatting van de "Verlichting" in het midden der 19de eeuw! Men sloopte het laatste monument der Middeleeuwen en prees zijn eigen barbaarsheid! In dit verband dichtte Jan Boer:

"Dit is het laand van heerden en van Börgen, ol kloosters bennen botweg slicht en sleupt, laandjonkers mozzen toch veur wegen zörgen en kienêr werren wel ien kerken deupt."

Tot zover de kloosters etc.

Volksverhalen en "wilde juvvers"

We schreven in het begin reeds, dat aan de geschiedenis van Rottum veel volksverhalen zijn verbonden. Deze volksverhalen vertellen ons dikwijls iets van de leefgewoonten van de plattelands bevolking.

Allereerst moeten we u iets vertellen over de zg. "wilde juvvers". De overlevering weet te melden: dat 'r bie Röttum aaltied 'n hail bult wilde juvvers wazzen, dat kwam van de ôlle kloosters, ze luipen over Appelkampen, Boulens' Wier; ook sweefden ze bie Eelswerder draai, tussen Röttum en Kantens.

Er zijn merkwaardige verhalen over de Wilde juvvers, of witte wijven. Zeer veel plaatsen kenden vroeger hun wilde juvvers. Men geloofde dat het de geesten van de gestorvenen waren. Daarom hadden de wilde juvvers ook hun zg. witte "hinneklaid" aan. Een "hinne-" of "hennekleed" is een doodshemd. Vroeger — en dat is nog niet zo lang geleden — had elke boerin in het kabinet het hennekleed gereed liggen vanaf de bruiloftsdag. Deze luchtgeesten zijn in de gedaanten van vrouwen in een lang wit kleed, die over de weg zweven, vooral op plaatsen, "waar wat gebeurd is". Ze voeren dansen uit door de gehele provincie en doen veelal geen kwaad. De witte vrouwen zijn over uit de tijd van het heidendom; het zijn de zielen van de doden. Dat dit alsnog gevoeld wordt, blijkt uit het verhaal van Westerbroek, waarin één van de witte wijven de klacht uit: "Mien hinneklaid is mie te laank". Er wordt verteld dat deze witte vrouwen op stille plaatsen over de grond zweven; horen doe je ze niet; bewegingen met armen of benen maken ze niet. Ze konden niet rusten; ze waren dus "nalopen" (hier komen we straks nog even op terug). Maar men was er bang voor, omdat deze witte wieven apmoal glieke gek op manlu wazzen. De witte vrouwen zweven "met de zon om".

Het begrip "nalooop" was vroeger veelzeggender dan nu. Het had diverse betekenissen. De eerste betekenis was: als straf, iemand "die er na zijn dood wéér loopt", die geen rust vindt in het graf, omdat een belofte door hem afgelegd, niet vervuld is, omdat hij geld of goed verborgen heeft, omdat hij iemand onrecht aangedaan heeft, omdat hij geknoeid heeft met maat en gewicht

enz. Men haalde een duivelbanner om te zorgen dat de nalooop wegbleef. Wie als nalooop verschijnt is een wederganger. De wederganger zijn meestal alleen, maar niet altijd. De tweede betekenis van "nalooop" is, indien men bedroefd is bij iemands overlijden. Dan komt de dode terug en vraagt, niet zo zeer over hem te treuren, want dan kan hij niet rusten.

Er zijn nog meer betekenissen van "nalooop", maar het zou ons te ver voeren dit nu allemaal in den brede te beschrijven.

Paard zonder kop

Hoe men in 1854 in Rottum nog dacht en leefde met de zg. witte wijven en andere figuren, vertelt ons het volgende verhaal:

"Oud en jong geloofde toen, dat er op de vierde des nachts twee witte juffers liepen, elk met een korfje in de arm. Behalve deze spoken was er nog één op dezelfde vierde, maar veel geduchter. Het was een zwart, zoo groot als een groote beer, zij noemden het borries. Terwijl al dat gespoek plaats had, reed er nog 's nachts te twaalfde uren een ijzeren wagen langs de singel, bespannen met 6 groote bulhonden.

Tusschen Rottum en Langenhuis liepen op een stuk lands, genaamd het Vagevuur, twee valsche landmeters, die daar in gloeiende gedaante met ketting verscheen. Bij hen liep een paard zonder kop.

Tusschen Langenhuis en Holwinde liep een zwart wijf. Bij Holwinde op 't pad naar Uithuizen verscheen somtijds een ridder met een vlammen zwaard, die met den naam zwaardman bestempeld werd."

Borries - Helhonden

In dit verhaal komt het woord "borries" voor. Dit zijn de zg. helhonden. Een helhond was een grimmige hond met gloeiende kettingen beladen, o.a. door Westerdorp vermeld te Rottum. Ze waren zwart van kleur met vurige ogen.

Teenstra zegt: „Ook vindt men in sommige nachten, vooral met stil weder en eenen zachten mot-regen, helhonden tussen Warffem en het Warffumerklooster, welke gloeiende ketens met zich slepen. Zoo vindt men ook op de zuidelijke vierde van het aloude Rottum eene dusdanige soors van honden". Ook komt i.p.v. borrie het woord barrie voor. Omdat ze korte stompe staarten hadden werden ze ook wel "stommelstaart" genoemd. Later wordt het woord borrie of barrie ook wel gebruikt voor een dikke lobbes van een hond of voor een dikke stevige jongen.

Sokkeraaiwiefkes

In het voorgaande verhaal komen we ook het "zwart wijf" tegen. Een zwarte juffer voorspelt ongeluk. Ook worden ze wel "Sokkeraaiwiefkes" genoemd. Het volgende verhaal over 'n sokkeraaiwiefke, speelt zich af bij Ten Boer:

"T SWARDE WIEF MIT IT REGENSRAID: Wilde vraaiwen doun gain kwoad, mor swaarten wel; en ze binnen ook nooit mit heur drijent, gellek as de wilde juvvers. Zoo'n swaart sokkeraaiwiefke is aaltied allain. Op Bovenriegster Weg, dicht bie de ôlle börgstee van Takkenbörg, löpt ain. Soms het ze 'n regenspraid over kôp; din komt ter 'n begrafenis. 'n Aarbaider van Ten Boer het heur zin; dat is nou 'n

joar of wat leden. Doe e in hoese kwam, was e nóg doodverlegen. Hai haar heur zo dudelik zain, dat hai wos sekuur dat zai 't Swaarde Wief west haar. Ze luip vlak aan hom langs; zai steunde heur kôp mit heur haand. 'n Zetje loater was ain van zien kinder dood.

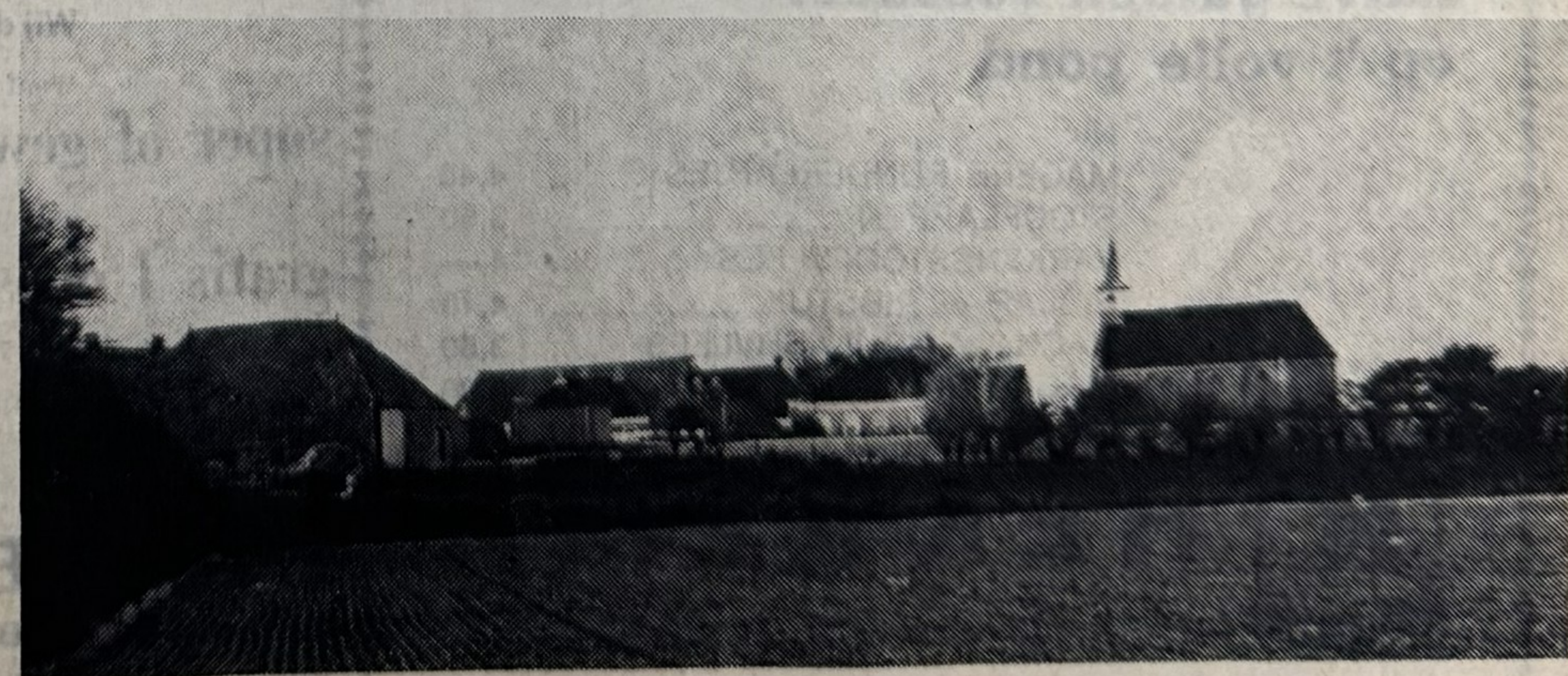
Sweerdmannen

Tenslotte kwam in het verhaal over Rottum nog de zg. Zwaardman voor.

Nu komen we in de oude verhalen vaker deze sweerdmannen tegen, maar de bekende Sweerdman loopt op het pad van Hôlwiën (Holwinde) naar Oethoezen. Dat is de ridder op het vlammen paard, die geen rust kan vinden, omdat hij 'n priester vermoord heeft. Dit is niemand minder dan de dieprampzalige jonker van de Stenhoesheerd. In zijn drift doorstak hij de priester, die niet ten tweede male de mis wilde vieren op zijn verzoek.

Na zijn gruweldaad vluchtte hij te paard terug naar zijn borg bij Uithuizemeeden, maar deze is met hem in de grond verzonken.

Met dit verhaal over de ridder van de Stenhoesheerd, zijn we gekomen aan het einde van ons bezoek aan Rottum. De geschiedenis van dit dorpje stelde ons in de gelegenheid iets te vertellen van de merkwaardige verhalen en duistere figuren, die vroeger het leven der mensen beheersten. Vele van deze volksverhalen dreigen in het vergeetboek te geraken. Dit is dan ook één van de redenen waarom we met u naar Rottum zijn gegaan.

Het terpdorpje Rottum landelijk gelegen in het groninger landschap. Het dorp Rottum kent vele verhalen, vooral zoals uit dit verhaal blijkt, vele oude dorpsverhalen.